

2. Η ΕΝΑΡΞΗ ΤΟΥ ΨΥΧΡΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ, ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ Ο ΕΜΦΥΛΙΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ

Η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου στην Ευρώπη.

Ο μεγάλος αντιφασιστικός συνασπισμός που επικράτησε στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο είχε συγκροτηθεί βιαστικά το 1941, μετά τη γερμανική επίθεση εναντίον της ΕΣΣΔ και την ιαπωνική επίθεση εναντίον των ΗΠΑ. Όταν το 1945 νικήθηκε ο Άξονας, οι νικητές κλήθηκαν να διαχειριστούν τα προβλήματα ενός μεταπολεμικού κόσμου, για τις κατευθύνσεις του οποίου δε συμφωνούσαν απαραίτητα.

Παρά την αρχική εντύπωση ότι οι νικητές «μοίρασαν τον κόσμο» στις Συνδιασκέψεις της Γιάλτας (Φεβρουάριος 1945) και του Πότσταμ (Ιούλιος-Αύγουστος 1945), σε αυτές τις συναντήσεις

- δε συνήφθη μια συνολική συμφωνία για τον μεταπολεμικό κόσμο
- αντίθετα, έγιναν διαβουλεύσεις για τρέχοντα ζητήματα, όπως
 - ο τη διοίκηση της κατεχόμενης Γερμανίας,
 - ο εδαφικές διευθετήσεις στην Ανατολική Ευρώπη και
 - ο τη λειτουργία του ΟΗΕ.
- Η μόνη ρύθμιση που αφορούσε ορισμό σφαιρών επιρροής ήταν η λεγόμενη «*συμφωνία ποσοστών*», που συνήψαν στη Μόσχα τον Οκτώβριο του 1944 ο Βρετανός πρωθυπουργός Ουίνστον Τσόρτσιλ και ο Σοβιετικός ηγέτης Ιωσήφ Στάλιν: βάσει αυτής, η ΕΣΣΔ θα έλεγχε τις χώρες του εσωτερικού των Βαλκανίων, ενώ η Ελλάδα θα περιερχόταν υπό βρετανική επιρροή. Ωστόσο, η συμφωνία αυτή επικεντρωνόταν σε ένα μόνο τμήμα της Ευρώπης.

Μετά το 1945 διαφωνίες ανέκυψαν σχετικά με το μέλλον της Ανατολικής Ευρώπης και της Γερμανίας. Στην Ανατολική Ευρώπη, που είχε καταληφθεί από τον Ερυθρό Στρατό, οι Σοβιετικοί εγκατέστησαν φιλικά προς αυτούς πολιτεύματα μέχρι το 1947.

Οι Σοβιετικοί θεωρούσαν ότι ο έλεγχος της περιοχής αυτής, από όπου είχε εξαπολυθεί η γερμανική επίθεση το 1941, ήταν απαραίτητος για την ασφάλεια της χώρας τους.

Από την πλευρά τους όμως **οι δυτικές δυνάμεις** φοβήθηκαν ότι η Μόσχα προωθούσε μια πολιτική επεκτατική, με στόχο την κυριαρχία της και στο δυτικό τμήμα της ηπείρου.

Μετά το 1945 η Γερμανία μοιράστηκε σε τέσσερις ζώνες κατοχής*,

- τη ζώνη των ΗΠΑ,
- της Βρετανίας,
- της Γαλλίας και
- της ΕΣΣΔ.

Επιπλέον, η παλαιά πρωτεύουσα, το Βερολίνο, το οποίο βρισκόταν μέσα στη σοβιετική ζώνη κατοχής, ήταν και αυτή χωρισμένη σε τέσσερις αντίστοιχες ζώνες κατοχής.

Ωστόσο, η Γερμανία έγινε αμέσως πεδίο ανταγωνισμού μεταξύ των Δυτικών και των Σοβιετικών,

- καθώς όποιος έλεγχε τη χώρα αυτή θα είχε ένα εμφανές πλεονέκτημα: παρά την καταστροφή που είχε υποστεί, επρόκειτο για ένα μεγάλο κράτος, με ισχυρότατη βιομηχανική υποδομή και κεντρική θέση στην Ευρώπη.
- Εκτός αυτού, η Σοβιετική Ένωση φοβόταν την επανεμφάνιση του γερμανικού милитарισμού.
- Από την άλλη πλευρά, οι δυτικές δυνάμεις ήταν πεπεισμένες ότι χωρίς την οικονομική ανάκαμψη της Γερμανίας θα ήταν αδύνατη η ανασυγκρότηση της Ευρώπης, την οποία έτσι εύκολα θα κατάφερναν να ελέγξουν οι Σοβιετικοί.

Επομένως καμία από τις δύο πλευρές δεν ήταν διατεθειμένη να επιτρέψει στον αντίπαλο της να ελέγξει το σύνολο της Γερμανίας και τελικά, το 1949, δημιουργήθηκαν δύο γερμανικά κράτη,

- η **Δυτική Γερμανία**, με πρωτεύουσα τη Βόννη, και
- η **Ανατολική Γερμανία**, με πρωτεύουσα το Ανατολικό Βερολίνο.

Το 1946 άρχισε ο ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος.

Οι Δυτικοί φοβήθηκαν ότι σε περίπτωση νίκης των κομμουνιστικών δυνάμεων στην Ελλάδα η ΕΣΣΔ θα αποκτούσε έξοδο στη Μεσόγειο. Τον Φεβρουάριο του 1947 διαφάνηκε ότι η Βρετανία δεν μπορούσε πλέον να συνεχίσει τη βοήθεια προς τη φιλοδυτική ελληνική κυβέρνηση. Ο Αμερικανός πρόεδρος Χάρυ Τρούμαν εξήγγειλε το λεγόμενο Δόγμα Τρούμαν (12 Μαρτίου 1947), βάσει του οποίου η αμερικανική κυβέρνηση προσέφερε σημαντική οικονομική και στρατιωτική βοήθεια στην Ελλάδα και στην Τουρκία, ώστε να «αντισταθούν στον κομμουνισμό». Η βοήθεια αυτή έπαιξε σημαντικό ρόλο στη νίκη των φιλοδυτικών κυβερνητικών δυνάμεων στον ελληνικό Εμφύλιο Πόλεμο, αν και συνοδεύτηκε από τη διείσδυση Αμερικανών συμβούλων στη διαδικασία λήψης αποφάσεων στην Αθήνα και έτσι προκάλεσε εξάρτηση της Ελλάδας από τις ΗΠΑ.

Από το Σχέδιο Μάρσαλ στην ίδρυση του ΝΑΤΟ.

Η κύρια αμερικανική ανησυχία για την Ευρώπη επικεντρωνόταν στον τομέα της οικονομίας. Η Ουάσινγκτον πίστευε ότι, εάν οι δυτικοευρωπαϊκές χώρες δεν κατάφερναν να ανασυγκροτηθούν, θα υπέκυπταν στη σοβιετική επιρροή. Έτσι, στις αρχές Ιουνίου του 1947, ο Αμερικανός υπουργός Εξωτερικών Τζορτζ Μάρσαλ ανήγγειλε τη χορήγηση οικονομικής βοήθειας σε όλες τις ευρωπαϊκές χώρες, δυτικές και ανατολικές. Η πρόταση έγινε δεκτή από τα κράτη της Δυτικής Ευρώπης.

Το **Σχέδιο Μάρσαλ** εφαρμόστηκε από το 1948 έως το 1952 και

- απέφερε την εισροή στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, ως οικονομικής βοήθειας, ενός ποσού περίπου 13 δισεκατομμυρίων δολαρίων, που έπαιξε καταλυτικό ρόλο στην ανασυγκρότησή τους.
- Επίσης, η αποδοχή του Σχεδίου Μάρσαλ οδήγησε στην ίδρυση του Οργανισμού για την Ευρωπαϊκή Οικονομική Συνεργασία (ΟΕΟΣ - αργότερα **ΟΟΣΑ**, Οργανισμός για την Οικονομική Συνεργασία και Ανάπτυξη).
- Ωστόσο, το Σχέδιο Μάρσαλ προκάλεσε τη δυσπιστία της ΕΣΣΔ, που θεώρησε ότι οι ΗΠΑ προσπαθούσαν να «εξαγοράσουν» τις χώρες της ηπείρου.

Σε απάντηση οι Σοβιετικοί ενέτειναν τον έλεγχο τους στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης. Έτσι όμως επήλθε η ρήξη του Γιουγκοσλάβου ηγέτη Τίτο με τον Στάλιν, το καλοκαίρι του 1948, καθώς ο πρώτος δεν αποδέχτηκε τον αυξημένο σοβιετικό έλεγχο.

Παράλληλα, από τον Ιούνιο του 1948, οι Σοβιετικοί απέκλεισαν τις δυτικές ζώνες κατοχής στο Βερολίνο (αποκλεισμός του Βερολίνου), το οποίο ανεφοδίαζαν επί ένα σχεδόν έτος αμερικανικά αεροσκάφη. Αυτές οι σοβιετικές ενέργειες φόβισαν τώρα τη Δύση και διευκόλυναν τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη μιας συμμαχίας των δυτικοευρωπαϊκών χωρών με τις ΗΠΑ. Η συμμαχία αυτή, το **Βορειοατλαντικό Σύμφωνο (NATO)**, υπογράφηκε στην Ουάσινγκτον στις 4 Απριλίου 1949. Μέλη του NATO ήταν

- οι ΗΠΑ,
- ο Καναδάς,
- η Βρετανία,
- η Γαλλία,
- η Ιταλία κ.ά.
- Η Ελλάδα και η Τουρκία προσχώρησαν στο NATO το 1952 και
- η Δυτική Γερμανία το 1955.

Ο ελληνικός Εμφύλιος Πόλεμος.

Η Ελλάδα, που γνώρισε τον Εμφύλιο Πόλεμο το 1946-1949, υπήρξε το πρώτο πεδίο ένοπλης αντιπαράθεσης του Ψυχρού Πολέμου. Κατά τον Εμφύλιο Πόλεμο συγκρούστηκαν

- από τη μία πλευρά οι φιλοδυτικές δυνάμεις του Κέντρου και της Δεξιάς (κύριοι εκπρόσωποι τους ήταν το Κόμμα των Φιλελευθέρων και το Λαϊκό Κόμμα αντίστοιχα), με ένοπλη δύναμη τον **Εθνικό Στρατό**,
- και από την άλλη οι δυνάμεις του Κομμουνιστικού Κόμματος Ελλάδας (ΚΚΕ), με ένοπλη δύναμη τον **Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδας** (ΔΣΕ).

Το ΚΚΕ τέθηκε εκτός νόμου τον Δεκέμβριο του 1947 και παρέμεινε στην παρανομία έως το 1974. Ο Εμφύλιος Πόλεμος τελείωσε το καλοκαίρι του 1949 με νίκη των φιλοδυτικών δυνάμεων.

Η τραγική εμπειρία του εμφύλιου σπαραγμού ήλθε μετά τις τρομερές δοκιμασίες του Β' Παγκόσμιου Πολέμου,

- προκάλεσε νέο μεγάλο αριθμό θυμάτων και επέτεινε τα προβλήματα της ανασυγκρότησης, καθώς οι καταστροφές συνεχίστηκαν και στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1940.
- Επιπλέον, η εμφύλια σύγκρουση διέψευσε με τρόπο επώδυνο τις προσδοκίες για κοινωνική απελευθέρωση και κοινωνική δικαιοσύνη, που είχαν επαγγελθεί κατά τη διάρκεια του πολέμου όλες ανεξαιρέτως οι αντιστασιακές οργανώσεις, δεξιές και αριστερές.
- Τέλος, ίσως το σημαντικότερο, ο Εμφύλιος Πόλεμος προκάλεσε βαθιά ψυχολογικά τραύματα στην ελληνική κοινωνία, τα οποία χρειάστηκαν πολλά χρόνια για να επουλωθούν.